

Karl Jaspers és becskerei perlekedések

dokumentumpróza

Valamikor (nem tudom már pontosan, mikor, de régen) olvasni kezdtem, hogy mit ír Karl Jaspers a történelem eredetéről és céljáról. Érdekesen indult a *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*. Az első oldalak után azon tépelődtem, hogy mi is az *Achsenzeit* („tengelykor”), mely még Krisztus előtt alakult. Aztán tovább olvastam, de valami közbejött, és abbahagytam. Mái is maradt még remény, hogy folytatom (vagy inkább előlről olvasom, mert nem igazán emlékszem már, hogy hol hagytam abba). Abban is elbizonytalanodtam már, hogy mit olvastam el. Márai sem biztat. Szerinte: „Nem igaz, hogy vénkorban az ember »többet tud«. Csak másképpen emlékezik.” És persze az is lehet, hogy az idők során több emlékezetváltás alakul. Egy mai vénkorú gyakran arra is másképp emlékezik, amit már másítás után hallott egy korábbi vénkorútól.

Jelen éveimet Márai valószínűleg már vénkornak minősítené. Míg idejutottam, sok minden eltűnt, ami gyermekkoromban és a gyermekomorommal még kapcsolatban levő időkből a történelemhez tartozott. A mindennapok történelme még inkább elfoszlott. Van, ami úgy veszett el, hogy össze sem állt, mert az emberek gondolatban sem tették egymás mellé a történelemformáló (vagy történetformáló) valóságreszleteket. Az eredet is eltűnt (és nem hiszem, hogy Jaspers könyvében megtalálnám). Hogy eltűnt történelmek ismét összetákolódjanak, szükség lenne újabb eredetre (vagy póteredetre). Azt hiszem, találtam egyet (legalábbis Becskerek vonatkozásában). Az elfelejtett iratokat. Tehát ez az *Ursprung*. Azon még töprengeni lehet, hogy mi a cél. Három iratcsomóval folytatom a töprengést. Ezek a 12707. számú aktában vannak.

Jaspers 1949-ben jelentette meg a könyvét. A perekre egy évvel később, 1950-ben került sor.

Teljesség

Ez a szöveg egy olyan iratcsomóhoz kötődik (12707/5. a száma), melyben teljességről van szó. Ilyesmivel nem sok fér be. Itt-ott azért próbálkozom.

Az ügyben a felperes E. Danica, az alperes pedig M. Dana. Meg vannak még nevezve tanúként Santovac Đurđinka és Radulov Jelka. A szereplők között van a felperes asszony lánya is, de az ő nevét nem látom az iratokban. Az ott áll, hogy a Solunska utca 2-ben lakott mindkét peres fél. A jogi eljárást ihlető kijelentés 1950.

május 30-án hangzott el, egy keddi napon, a „kora esti órákban”. Akkoriban a Solunska utca közelében jártam elemi iskolába, néha délelőtt, néha délután. Ha május végén délutáni tanítás volt, akkor lehet, hogy kedden, a „kora esti órákban”, láttam is valamit az eseményből, mert a közelben lehettem. Ez attól is függ, hogy aznap kivel indultam hazafelé. Hofgesang osztálytársammal az iskolakapuból balra kifordulva, a Solunska utca felé szoktunk menni. Amikor az iskolautca végére jutottunk, a Solunska 2. számú ház pontosan szemben állt. Ha átmentünk a kocsin, a helyszínen voltunk. Egyébként, a páros számú oldalon nem volt utcasarok. A Solunska utca kezdete összekapcsolódott a Melencei utca végével. (Akkor már egy partizán néphős volt a névadó, Ive Lole Ribara lett az utca új neve, de mi még Melencei utcát mondtunk.) A Solunska 2-től jobbra az első ház a Melencei (Ive Lole Ribara) utca 68. volt. (Ezt most ellenőriztem is legutóbbi becskerei látogatásom során.) Hofgesanggal a Melencei utcán folytattuk, majd az első sarkon balra fordultunk. Ő a sarok után a második házban lakott. Én folytattam az utat.

Azt már az elemiben is tudtuk, hogy a „Solunska” nagyon hazafias utcanév. Több részletről csak a gimnáziumban értesültem. Akkoriban magyarul is a „szolunszki front” elnevezést hallottam a történelemórán. Azt tanultuk, hogy ezen a fronton nyerték meg a szerbek (a szövetségesek segítségével) az első világháborút. Azt nem igazán tudtuk, hogy a görög Thessaloniki városnév áll a háttérben. Azt még kevésbé, hogy a névadó egy hölgy, Macedóniai Nagy Sándor féltestvére. Arról tájékozva voltunk, hogy ha a Melencei utcán végigmenve a Solunska utcán haladunk tovább, Melencét közelítjük meg. (Görögország ellenkező irányban volt.)

Azt nem tudom, hogy a két vitatkozó fél (Dana és Danica) mennyire ismerte az utcájuk történelmi hátterét. Tudták-e, hogy a Szaloniki fronton a görögök ingadoztak, a bolgárok előbb a Központi hatalmak (Osztrák–Magyar Monarchia, Németország) oldalára álltak (mert úgy látták, hogy egy korábbi háborúban Szerbia igazságtalanul vett el tőlük területeket), majd aztán később, az Antanttal egyetértve, kiléptek a háborúból. Az albánoknak sem volt könnyű választani. Német és osztrák (tehát idegen) hadsereg támadott – de ezek inkább az Albánia felett uralkodó Olaszországot támadták. Nem tudom, hogy albánként kinek szurkoltam volna. A Szaloniki fronton, a háború utolsó hónapjaiban, önkéntesként hadba szállt a szerb oldalon Alojzije Stepinac horvát érsek is. Ő korábban az osztrák–magyar hadseregben indult háborúba, majd az olasz fronton Píavénél foglyul esett. Miután kiszabadult, a másik oldalt választotta. Egyébként nagyon megnehezítette azok munkáját, akik történelmet írnak. Ő vezette a horvát katolikus egyházat, amikor megalakult a „Horvát Független Állam” – mely egy hitleri csatlósállam volt. 1941. április 28-án Stepinac megáldotta Ante Pavelićet, az új csatlósállam vezetőjét. De röviddel ezután, egy-két nyilatkozatában kiállt a Dávid-csillag-hordás kötelezettsége és a fajüldözés ellen is. megszervezte, hogy vagy 200 000 szerb át legyen keresztelve a katolikus hitre. Egyesek szerint azért, hogy megmentse őket a jaszenováci haláltáborba való hurcolástól. Mások szerint azért, mert nem többvallású, hanem tiszta katolikus államot akart teremteni Horvátországból. A felszabadulás után elítélték háborús bűnösneként, de 1951-ben Tito utasítására kiengedték a börtönből, és házi őrizetbe került. 1960-ban hunyt el. Sok ismerősöm biztos benne, hogy megmérgezték a kommunisták. Mások abban biztosak, hogy ez nem így volt. Míg írom ezt a szöveget, folyamatban van

egy kezdeményezés, hogy a pápa szentté avassa. Ez téma lett az egész volt Jugoszlávia területén. Sokan úgy teszik egymás mellé a történelemkockákat, hogy ezekből egy szent élete áll össze. Egy másik rakosgatás háborús bűnöst eredményez. Itt nincsen szükségem Jaspersre, hogy lássam, mi a történelem célja. Csak a cél elfedi az eredetet. Ha több különböző cél van versenyben, akkor még inkább.

Túl bonyolult a történelem-látás. Sokan úgy érezték – korábban is, manapság is –, hogy tenni kell valamit. A napokban egy texasi próbálkozásról olvasok. Törvényben elfogadott projektum révén hazafias oktatást igyekeznek biztosítani, mely mutatja, hogy merre tartott és merre tart a történelem. A projektum neve „Texas 1863”. Nem teljes egyetértés nyomán, de 1863-hoz köti a törvény Texas felszabadulását. A 2497. számú törvénytervezetet 2021 júniusában fogadták el. Ott áll, hogy a cél „*patriotic education*”. Egy kilenctagú bizottságnak kell előmozdítania a hazafias oktatást. Tudatosítani kell az őshonos indián, csakúgy mint a spanyol, mexikói és afro-amerikai örökséget is. (És ezt csak helyeselni lehet.) Aztán pontosítva lett a törvényszövegben az is, hogy mit nem szabad kihagyni a patriotizmus hirdetésekor. Ismertetni kell a Texas államot megalapító okmányokat, majd azt, hogy milyen szerepe volt a texasiaknak, amikor 1965-ben a választási jogokról hoztak törvényt Amerikában – kitérve arra is, hogy pozitív hatása volt Lyndon Johnson, majd később George Bush elnöknek is. És ott áll a texasi törvényszövegben az is, hogy hangsúlyos része kell, hogy legyen a patriotizmusnak: „a keresztény hagyomány, valamint ezen államnak az a hagyománya, hogy lőfegyver szabadon tartható és viselhető az élet és szabadság védelme céljából, csakúgy mint vadászatra”. Amerikai publikációkat nézegetve azt is látom, hogy vannak, akik másként szemlélik a dolgokat. A *Harvard Political Review*-ban 2021. augusztus 21-én jelent meg Thor Reimann írása „Patrióta oktatás: büszkeség vagy probléma?” (*Patriotic Education: Pride or Problem?*) címmel. E szerint a történelemnek nem egy hősiesített változatát (*heroized version*) kellene előretuszkolni. Sőt talán nem is kellene patriotizmust tanítani. Az lenne természetesebb, ha a hazafiasság melléktermékként alakulna egy méltányos és igazságos országban. A texasi jogszabály nem ezt az utat követi. Inkább arra tér ki, hogy hogyan kell népszerűsíteni a patriotizmust. Konkrét megoldások lettek megfogalmazva. A törvénycikk 451.005 szakasza szerint egy brosúrát kell elkészíteni. Határidő is lett szabva. 2022. szeptember 1-ig kell elkészülnie a brosúrának, mely majd elmagyarázza, hogy a texasi döntések miként mozdították elő a szabadságot „a business és a családok részére”. Az 521.013 szakasz azt is előírja, hogy azoknak, akik Texasban új vezetői engedélyt kapnak, jár egy brosúra is. Így szervesen kapcsolódhat egymáshoz az autóvezetés és gondolatvezetés (feltehetően itt is, ott is automata váltóval).

1950-ben Becskereken is lendülettel hirdettek patriotizmust, de ez nem kötődött jogsíhoz. Egyébként, Danának és Danicának feltehetően nem volt akkoriban vezetői engedélye. Ebben majdnem biztos lehetek. Lehet, hogy senkinek sem volt még a Solunska utcában. Más utcákban sem. A szüleimnek sem volt, ismerőseinknek sem. Persze máshoz is lehet csatolni patriotizmust és hazafias brosúrákat.

A 12707/5. számú aktában Danica becsületsértéséről van szó. A történelem során alakuló becskereki becsületsértési perekben valamennyi disszidensséget is érzek. Voltak ugyan ingadozások, de nagyjából ideológiát mellőzve folytatódtak. Amikor 1935-ben Becskerek város neve, a patriotizmust követve, Petrovgradra

változott, lendületesen vitázó polgártársaim és polgártársnőim nem azt mondták egymásnak, hogy „te petrovgrádi kurva!”, stabilan megmaradt a „te becskerekai kurva!”. Ez egy darabig folytatódott azután is, hogy új hazafiasságra váltva, 1946-ban „Zrenjanin” lett a város neve. (Ma már nem vagyok biztos abban, hogy mi a helyzet. Nagyon rég nem hallottam már becskerekai szitkozódásokat, és a családi iroda is megszűnt már.)

Azt tudom, hogy a sértegetéseknek Tito előtt gyakran volt etnikai színezete is. Ezt látom néhány periratban és több történetben is, melyekkel továbbmesélés révén még én is találkoztam. Ha ugyanazon etnikumon belüli értékelők bélyegeztek meg egy máshová tartozó hölgyet, akkor súlyosbító körülményként többször hozzáakasztották a nemzetiségi hovatartozást is. „Ez egy szerb kurva!”, vagy „ez egy német kurva!” – mondtuk mi, magyarok egymás között. Vagy „ez egy magyar kurva!”, böktek egy magyar hölgyre szerb polgártársaink. Ha magyarok magyar hölgyet szidtak, és durvább besorolást kerestek, akkor (periratok szerint is, és emlékeim szerint is) elhangzottak olyan megállapítások, hogy „Évát minden szerb szomszédja megbasztá!” Vagy szerbek között: „Svetlana már évek óta magyarokkal baszik!” Amikor megindultak a titói évek, ezek a megállapítások kimaradtak (legalábbis ezt látom a periratokban). Több egység alakult. Az egyik vezérszólam a TESTVÉRISÉG-EGYSÉG lett (és hozzá kell tennem, hogy ebből a kisebbségeknek inkább hasznuk volt). Igaz, párt is csak egy volt már. Fragmentáció helyett teljesség felé tartottunk. A disszidensség is háttérbe szorult egy ideig. Ezt érzem azokban a szavakban is, melyekkel Dana Danicát szidta 1950. május 30-án, a kora esti órákban a Solunska utca 2. előtt. Nem igazán lehetett testvériség-egységet tagadva, hazafiatlanul szidni egy szomszédasszonyt. Ez a rendszabály brosúra nélkül is bekerült a köztudatba.

A periratban egyes szitokszavak részben betűt helyettesítő pontozással jelennek meg. Mások maradéktalanul ott állnak. A vád szerint Dana odaköpött Danica és a lánya felé, majd ezt jelentette ki:

Az anyátok p...ját. Basszon meg titeket egész Zrenjanin!

Szóval a teljes város (a friss titói elnevezéssel). Etnikai és felekezeti kirekesztés vagy korlátozások nélkül. Így fel lettek szólítva pravoszlávok is, katolikusok is, szerbek is, magyarok is, románok is, szlovákok is, zsidók is, németek is, őslakosok is, telepések is. Az egész Becskerek (Zrenjanin). Ez a város akkor a teljes világ is lehetett Danica és Dana számára. Számomra is az volt.

A magánvád azt követeli, hogy Danát ítéljék el becsületsértés okán, szabjanak ki példás büntetést, és kötelezzék a költségek viselésére. Hozzáteszem, hogy az új teljesség, melyet a szidás jelenített meg, valamennyire védőburokként is szolgált. Elhatárolta Danát a népellenesség vádjától, és így a dolgok Danica-ellenességre korlátozódtak.

A 12707/5. számú iratcsomóban sajnos csak egynéhány papírlap maradt. A magánvád mellett itt van még egy bírósági idézés, mely mutatja, hogy 1950. szeptember 5-én, reggel 8-kor volt a tárgyalás. Tanúk is idézve lettek. Az ítélet sajnos nem maradt meg az iratok között. Az apám feltehetően odaadta az egyetlen példányt Danicának, a kliensnőjének, aki magával vitte a Solunska 2. alatti lakásába. Most már késő lenne utánanézni. Viszont így is tudom, hogy megoldás

született. Az első ügyvédi beadvány másolatára az apám feljegyezte: „a felek kiegyeztek, az alperes fizeti a költségeket”. Az egyoldalas ügykezelési napló azt is mutatja, hogy Dana 1950. szeptember 8-án fizetett. Tehát mégis Danica nyert (különben nem Dana fizette volna a perköltségeket). Az a legvalószínűbb, hogy Dana bocsánatot kért, és visszavonta azt a felhívását, hogy Danicát és a lányát bassza meg az egész Zrenjanin. Ezután Dana 200 dinárt fizetett az apámnak ügyvédi honoráriumként, és plusz még 63 dinárt bélyeg- és egyéb kiadások fedezésére. Az ítéletben biztos ott állt, hogy pontosan milyen szavakkal nyújtott Dana elégtételt, de ennek már nincsen nyoma.

Jaspersszel azt közölném, hogy el lett érve a cél (*Ziel der Geschichte*), csak ez nem maradt pontosan rögzítve.

Tizenöt házzal lejjebb

A 12707. számú kartonborítóban nyolc kis ügy van. Ezekből három becsületsértési per. Mindegyik ügy 1950-ben indult. Pontosán az évszázad felén, bár akkor nem érezhették sem a történelem, sem a perek szereplői, hogy valamiben felelősen vannak. A 12707/1. számú iratcsomóban egy magyar színhelyt látok. Ezúttal az ítélet is az iratok között maradt. Olvasom, hogy András, 1950. március 19-én este, Etelkát szidta az Ive Lole Ribara (Melencei) utca 40. szám alatti ház udvarában. Ez pontosan tizenöt házzal lejjebb van, mint a Solunska 2. Van közben egy sarok is. András ekkor 41 éves volt, nős, két gyermek apja, állampolgársága jugoszláv, nemzetisége magyar, írástudó, egy osztály elemi iskolát végzett, büntetlen, vagyontalan, katonai szolgálatát teljesítette, foglalkozása szerint ács-mester. A sértett fél neve Etelka, róla csak azt látom, hogy háziasszony. Mindkét peres fél a Melencei utca 40. alatti házban lakott. A kritikus napon (pontosabban estén) az udvarban voltak még Kiss Margit, Rajić Irén, Tóth Mária és Tóth Rozália is. Gondolkodom, hogy ott lehettem-e én is. Mintha beugrana valami emlék, míg az iratokat olvasom, de ellenőrizni próbálok a dolgokat. Volt úgy, hogy egy kis kerülővel, hazafelé menet a teljes Melencei utcát végigjártam. Tehát elmentem a 40-es számú ház előtt is. Ez olyankor volt, amikor nem Hofgesanggal, hanem Schwann Ernővel és Battyány Lacival indultunk. Velük nem fordultam rögtön balra a Solunska utca felé, hanem előbb átmentünk a kocsiuton az iskolautca másik oldalára. Nem volt gyalogátjáró, de autók sem igazán voltak. A túloldalon fordultunk balra, és amikor a sarokig értünk, már nem a Solunska, hanem az Ive Lole Ribara állt velünk szemben. Ezen mentünk aztán jobbra. Hosszú utca volt. A 22. szám alatt volt Stagelschmidt Jenő bácsi szép háza. Szóval van valami támasza bizonytalan emlékezetemnek, mert ha arra mentem haza, útba esett az Ive Lole Ribara 40. De vannak ellenérvek is, és ezeket most összefoglalom:

– A Solunska utca 2-ben a ház előtt folyt a szóváltás, de az Ive Lole Ribara 40-nél a kertben. Ebben az utcában a kertek a házak mögött vannak. Tehát az utcán haladva nem láthattuk, hogy mi történik a kertben.

– A Solunska utcai esemény a „kora esti órákban” történt. Az Ive Lole Ribara 40. alatti szóváltás azonban „este”. Ilyenkor már otthon kellett lennem.

– És itt a legfontosabb érv: 1950. március 19-e vasárnapi nap volt. Tehát a vélt jelenlét nem köthető iskolából való hazajövetelhez.

Felhozva az ellenérveket, azt hiszem, pert nyertem az emlékezetem ellen. Szóval nélkülem, Schwann Ernő és Battyány Laci nélkül folyt a szóváltás 1950. március 19-én este a Melencei utca 40. alatti ház udvarában.

Egyébként az történt, hogy András a következő szavakkal fordult Etelkához:

Te piszkos kurva. Baszom az anyádat és apádat.

Etelka ezután elégtételt követelt. Az apám képviselte. Két szóbeli tárgyalás lett megtartva. Az egyik június 27-én, a másik augusztus 17-én. Az igazságszolgáltatás komolyan vette a dolgot. A tanúk megerősítették Etelka állításait. András nem tagadott, hanem csak magyarázott. Azt mondta, hogy tökrészeg volt. A bíróság úgy látta, hogy nem lehetett tökrészeg, mert a tanúk szerint „András a kritikus időpontban szemet hordott”. Így vétkesnek lett nyilvánítva. 1000 dinár büntetést kellett fizetnie (azzal, hogy ez helyettesíthető volt 20 nap „javító-nevelő munkával”). Emellett rá hárult 484 dinár költség és kiadás fedezése. A cél (legalábbis Etelka célja) teljesült.

Ma már nem igazán reális egy magyar veszekedés a Melencei utcában, magyar tanúk előtt. Csak azt nem tudom, mikor lehetett a záróveszekedés. Vagyis, hogy mikor kezdődött a múlt.

Színhely után

A kartonborítóban talált harmadik becsületsértési ügy száma 12707/6. A helyszínt ezúttal nem ismerem. A megmaradt iratokban nincsen feltüntetve sem utca, sem házszám. De ha tudnám a címet, az sem segítene, mert Orlováton (magyarul Orlód) történtek az események. Ez a falu nincsen messze Becskerektől, de nem voltak odavalósi osztálytársaim, sohasem voltam ott látogatóban. Csak átutazóban jártam arrafelé.

Az apám ezúttal V. Dragicát képviselte, aki Š. Barica ellen indított becsületsértési pert a becskereki járásbírótság előtt. A peres felek tisztviselőnk voltak. Itt is szitkozódás volt a történések eredete – az *Ursprung*, ahogy Jaspers mondaná –, de nem tudom, miből állt a sértés. Kiveszett az emlékezetből, és nincs ott az iratokban sem. Így ma már a póteredet is hiányos. Lehet, hogy valamelyik hurcolkodáskor kihullott az iratcsomóból egy-két papír, és köztük a pert elindító beadvány is. Sok minden átformálódik, miután valami véletlen kihullott. Ez néha esély is. Egyetemista éveim idején így látta ezt Belgrádban egy évfolyamtársam. Udvarolni készült egy lánynak, akinek derékig érő fekete haja volt, és Dragica volt a neve, csakúgy, mint az orlódi felperesnőnek. Az évfolyamtársamat Nikolának hívták. Egy vihar után Nikola felfigyelt arra, hogy Dragicáék házának tetejéről a szél lesodort néhány cserepet. A távozott cserepek helyén egy szív alakú teret látott. Ez persze biztatta. Nekem is megmutatta a háztetőt. Számomra nem volt egyértelmű, hogy ott most szív van, de volt valami hasonlóság. Aztán az történt, hogy a belgrádi Dragica valóban szerelmi kapcsolatba lépett – csak nem Nikolával. Ha pontosabb a vihar, és utána egy „N” betűre utaló rés is marad (esetleg cirill betűvel: „H”), Nikolának több esélye alakulhatott volna. A kihullás vagy kisöprés által fogalmazott üzenetek nem mindig pontosak.

Nemrég (2021 decemberében) magam is felfigyeltem Becskereken egy kihullás nyomán alakuló esélyre. Ha a katolikus templomtól a Cara Dušana utca felé megyünk, ott van jobboldalt a sarok előtt egy péküzlet. A falra fel is volt írva szerbül, hogy PEKAR – azaz pék. De legutóbbi látogatásom óta lemállott a végén az AR. Maradt PEK. Még csak arra lenne szükség, hogy egy kisebbségbarát varjúmadár a csőrével odakopogjon, és vesszőnyomot hagyjon az E felett. Így viszszatérhetne a magyar nyelv.

Ami a kihullott (vagy valahová tévesen áttett) papírok nélkül megmaradt az iratokban, azok lépések a már ismeretlen kezdet és a cél között. Most ez a történelem. A 12707/6. számú aktában zömmel levelezés maradt. Az apám és Dragica levelei. Innen tudom, hogy Barica viszontkeresetet adott be (mert szerinte Dragica is szitkozódott). A tárgyalásra be volt idézve egy tanú is, Josić Uroš, szintén orlói tisztviselő. Az a valószínű, hogy ezúttal is az utcán vagy egy udvarban történt a szóváltás, de az is lehet, hogy egy irodában. Az esemény biztosan része lett a helyi köztudatnak. A cél a becsület helyreállítása volt az orlói szintéren. Aztán 1950. augusztus 26-án meg lett tartva a tárgyalás – de nem jelent meg sem Dragica, sem Barica. Az apám ott volt Dragicát képviselve, és a tárgyalás halasztását kérte. Az történt, hogy mindkét peres fél elköltözött Orlódról. Dragica egy szlavóniai kis faluba költözött, Okučani közelében. Hogy Barica hová költözött, azt nem látom, és Dragica sem tudta. Ő ezért is Baricát tartotta felelősnek. 1950. szeptember 4-én Dragica levelet ír az apámnak, és ott áll ez a megállapítás: „ez az elvtársnő elment, és senkinek sem mondott semmit”.

Annak utána lehetett volna járni, hogy hová költözött Barica, de felvetődött egy másik kérdés. Hogy van-e értelme becsületsértési pernek, miután a felek eltávolodtak a helyszíntől, melyhez a becsületük kötődik. Dragica 1950. szeptember 17-én újabb levelet ír az apámnak Szlavóniából, és ebben egy majdnem költői mondatrészt olvasok: „mi most távol vagyunk, sem én, sem ő nem vagyunk többé itt”. Az „itt” persze Orlódra utal, ez így maradt egy Szlavóniából írt levélben is, de tudomásul lett véve, hogy valójában nem tartoznak már az „itt”-hez sem a levélíró, sem perbeli ellenfele. És ha már nincs itt az „itt”, ha kiváltak az orlói életből, ha nem szomszédok már a színhelyközeli szomszédok és nem munkatársak az „itteni” munkatársak, tárgyalanná válhat az orlói kötődésű becsületvédelem is. A felperes töprengett, és döntött. A bírósági eljárás le lett állítva. Dragica talán úgy észlelhette a dolgokat, mint Kundera, amikor regénycímet választott, és „Az élet máshol van” megfogalmazást látta találónak.

Szóval ebben a történetben a póteredeten belül elkallódott a kezdet (nem tudni, milyen szavak ihlették a becsületsértési pert). Majd megszűnt a cél is, mert Dragica és Barica életéből kivált a célkitűzést serkentő helyszín. Itt azt jelenthetném Jaspersnek, hogy ez a történet előbb *Ursprung*, majd cél nélkül maradt.

El lehetne gondolkodni Dragica és Barica esete kapcsán. Egyre kevésbé kötődik valós színhelyekhez az éppen alakuló új valóság. Kérdés, hogy színhelymentes valóságban merre idomul a becsület – és sok minden más.